

Genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold – En kvalitativ undersøgelse

Hovedresultater

Hovedresultater

I barnets lov og straffeloven er "genopdragelsesrejser" defineret som rejser, hvor børn og unge sendes til udlandet til forhold, som bringer deres sundhed eller udvikling i alvorlig fare. For personer over 18 år betegnes tilsvarende rejser som "ufrivillige udlandsophold". Disse former for ophold kan have vidtrækkende og negative konsekvenser i de berørtes liv og er fænomener, som forekommer i nogle familier med etnisk minoritetsbaggrund. Et punkt i Regeringens handlingsplan 'Et frit liv til alle' (Regeringen, 2025) er at indhente ny viden om dette fænomen. Specifikt ønskes en belysning af, hvad der går forud for og motiverer opholdene, hvordan opholdene forløber, og hvad der sker efter tilbagekomsten til Danmark. Denne viden skal bruges til at kvalificere den hjælp, som ydes til berørte børn, unge og voksne. På baggrund af dette opdrag har VIVE udført en undersøgelse, hvis hovedresultater beskrives herunder.

Genopdragelsesrejser – en bred vifte af ophold

Variationen i genopdragelsesrejser er meget stor og kan fx handle om varigheden (fra få måneder til mange år), om hvem man rejser sammen med (fx alene eller med en eller begge forældre) og om meget forskellige leveforhold under opholdet. Da de danske myndigheder har et ansvar for herboende børn og unges trivsel, kan en hel families udrejse fra Danmark under visse omstændigheder også have karakter af en genopdragelsesrejse.

Den store variation i fænomenet genopdragelsesrejser kan udfordre frontmedarbejdere og bidrage til store forskelle i, hvilken hjælp og støtte forskellige børn, unge og voksne møder. Det gælder i perioden op til udrejsen såvel som under og efter opholdet i udlandet.

En stor del af genopdragelsesrejserne i denne undersøgelses casemateriale finder sted i familier, hvor unge – især piger – har været udsat for omfattende kontrol og/eller vold i årevis. Disse forhold har i mange tilfælde været holdt skjult for myndighederne. Det er ofte også meget udsatte familier, hvor forældre har begrænset eller ingen uddannelse, står uden for arbejdsmarkedet, og hvor der fx forekommer psykisk sygdom, misbrug og kriminalitet – forhold, der er generelle risikofaktorer for vold mod børn. Hvor nogle familier har boet mange år i Danmark, har andre været her i ret få år. I en stor del af familierne er forældrene endvidere enten skilt eller er af andre årsager ikke sammen. Undersøgelsens empiri viser dog også, at genopdragelsesrejser kan forekomme i mere ressourcestærke familier, hvor forældrene fx har både uddannelse og beskæftigelse.

Det er svært at vurdere, hvor mange genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold der finder sted. Antallet af rejser, som kommer til myndighedernes kendskab, er relativt begrænset. Samtidig må man formode, at der finder en række ophold sted, som myndighederne ingen viden har om.

Ofte mere end ét motiv bag genopdragelsesrejser

Forskellene mellem forskellige ophold handler også om forskellige motiver. Analyser i rapporten peger på, at der kan identificeres ni motiver, der kan indplaceres i tre forskellige kategorier, se Tabel 1. Hovedparten af genopdragelsesrejserne har flere samtidige motiver. Især er der et stort overlap imellem rejser, der udløses af myndighedsinvolvering i familiernes liv (motiv 9) og andre motiver (især motiv 5 og 6, der relaterer sig til unge med udfordringer, der påvirker deres generelle position i samfundet). Når undersøgelsens empiri rummer en stor andel af sådanne myndighedsrelaterede sager, skyldes det sandsynligvis, at empirien netop er indsamlet via forskellige former for kontakter til danske myndigheder.

Tabel 1 Ni motiver bag genopdragelsesrejser

Tre kategorier af motiver	Motiver bag genopdragelsesrejser
Ophold motiveret af forhold i unges privatliv	1. Afvigelser fra normen ved at blive "for dansk" (fx ift. fester, alkohol, generel levevis)
	2. Afvigelser fra normen ift. kærester eller intime relationer
	3. Afvigelser fra normen ved at være LGBT+
	4. Afvigelser fra normen ved at skifte religion eller blive ateist
Ophold motiveret af forhold relateret til unges position i samfundet	5. Afvigelser fra normen i form af fx kriminalitet, misbrug eller højt skolefravær
	6. Afvigelser fra normen i form af fx ADHD, autisme eller kognitivt udviklingshandicap
Ophold motiveret af forhold uden for de unge selv	7. Tvangsægteskab
	8. Ophold relateret til forhold voksne imellem, fx til forældres skilsmisse
	9. Ønsker om at undgå myndigheders indblanding i familielivet

Forskelle og ligheder i motiver for piger og drenge

Undersøgelsen viser, at den største del af udrejserne (eller truslerne herom) sker, når de unge er 15-16 år. Det indikerer, at problematikkerne i høj grad handler om sammenstød mellem familiers forventninger til unge og om de forandringer, som denne del af teenagetiden i Danmark ofte bringer med sig. Overordnet set udløses de fleste af genopdragelsesrejserne af forhold, som giver et kontroltab, som forældre ønsker at

overvinde. Det kan handle om, at forældre vil genvinde kontrol i forhold til en ung, kontrol i forhold til myndighederne eller kontrol i forhold til andre voksne.

For piger og unge kvinder i undersøgelsens datamateriale handler det i en del tilfælde om æresrelaterede problemstillinger – som at piger afsløres med en kæreste eller om forældre, som ønsker at tvinge døtre til at indgå ægteskab. Her har myndighederne langt fra altid været involveret i familiernes liv før udrejsen. Andre ophold handler om piger og kvinder, der har udfordringer med kognitivt udviklingshandicap, autisme eller har ADHD-symptomer. Knap en fjerdedel af de 68 cases omhandler drenge og mænd. Her handler motiver bag ophold relativt ofte om en afvigende adfærd i form af fx kriminalitet. Både drenge og piger kan blive sendt ud af Danmark, fordi de anses for at være blevet "for danske". Også at være LGBT+ eller at blive ateist kan udgøre motiver for at blive sendt på genopdragelsesrejse for alle køn.

En del genopdragelsesrejser sker dog, uden at unges egen adfærd er den udløsende faktor. Det kan handle om konflikter imellem voksne – fx at en far, i forbindelse med en skilsmisse, bruger en genopdragelsesrejse til at sikre sin magt over sine børn (og eventuelt sin hustru). Dette øger diversitet i ophold, der alle betegnes som "genopdragelsesrejser", og får nogle interviewede fagpersoner til at finde betegnelsen problematisk og uklar.

Stor spændvidde i udrejser og ophold

Den store spændvidde i materialet afspejles i, at mange forskellige forhold kan udløse ophold. Det kan være en akut beslutning, fx afledt af en afsløring i en ungs persons privatliv. Det kan også være en længe overvejet handling, der måske skyldes ønsket om at få unge væk fra et oplevet skråplan, de i Danmark har bevæget sig ind på.

Når unge selv frygter at blive taget ud af Danmark, kan de søge – og få – hjælp af myndighederne, fx ved at blive fjernet fra hjemmet. Interviews med frontmedarbejdere viser, at det er klart mere udfordrende at gribe ind, når myndighederne er bekymrede for, at der vil finde en genopdragelsesrejse sted, men hvor unge selv ikke giver sådanne klare bekymringsmeldinger.

Erfaringerne fra opholdene i udlandet spænder også vidt. Skaden, der kan ske som følge af årelange ophold, synes generelt større end på kortere ophold. Undersøgelsen indeholder her bl.a. cases om somaliske unge, som har været på lange ophold i såkaldte "genopdragelseslejre", hvor familier, bosat i fx Danmark, køber et ophold til en ung, hvis levevis de ønsker at påvirke. Livet i disse lejre er ofte meget hårdt, og materialet indeholder flere cases, hvor unge er blevet slået, lænket og udsat for nedværdigende behandling. Denne form for ophold kan give alvorlige skader på krop og sind.

Store forskelle på, om hjemvendte får god støtte

Nogle ophold slutter ved, at forældre selv bringer de unge tilbage til Danmark. Det kan fx ske, fordi unge retter ind efter de krav, der stilles til dem. Andre unge lykkes med enten at flygte selv eller med at få kontakt til – og hjælp fra – danske myndigheder. En sådan hjælp kan dog være meget vanskelig at yde personer i udlandet og er dermed langt fra noget, som alle kan få adgang til.

Når unge vender tilbage til Danmark efter en genopdragelsesrejse, anbringes nogle umiddelbart efter på institution. Her kan de modtage hjælp i forhold til de mange udfordringer, de ofte slås med. Det kan spænde fra vanskeligheder med at få aktiveret et cpr-nummer over sproglige og uddannelsesmæssige udfordringer og til behov for behandling af fx traumer. Mange lider under det store svigt, som en genopdragelsesrejse udgør, og har begrænset eller ingen støtte hos familie og netværk. Nogle hjemvendte unge har så mange udfordringer, at de har svært ved at indpasse sig rammerne på de botilbud, de indledningsvis flytter ind på. Dette kan føre til, at de må fraflytte, hvilket kan blive begyndelsen på meget vanskelige forløb med stor udsathed.

Når unge vender tilbage til Danmark sammen med familien, kan en del have behov for hjælp og støtte, som de ikke får dækket. Her sørger nogle forældre fx for, at en ung ikke umiddelbart registreres som indrejst i Danmark, hvilket gør, at den unge i en periode ikke får adgang til fx ydelser eller skolegang. Dette kan være en måde at videreføre noget af den kontrol, som den unge var underlagt i udlandet. Sådanne unges udfordringer kommer måske først langt senere til myndighedernes kendskab. Det kan ske, når langvarige effekter af genopdragelsesrejsen viser sig som helbredsproblemer eller som problemer med at blive selvforsørgende. Sådanne udfordringer kan også være knyttet til de problematikker, der eventuelt bidrog til, at unge blev sendt ud af Danmark til at begynde med.

I en del tilfælde er unges udfordringer så omfattende, at det offentlige hjælpesystem har svært ved at møde deres behov. Nogle hjemvendte unge får kun opfyldt presserende behov, fordi de er så heldige at møde frontmedarbejdere, som yder en ekstraordinær indsats. Dermed kan det virke tilfældigt, hvor god hjælp forskellige unge får – noget, som i høj grad kan påvirke deres videre forløb. Der er i dag ikke nogen systematisk opfølgning på de – ofte langvarige – behov for hjælp, som personer, der har været på genopdragelsesrejser eller ufrivillige udlandsophold, ofte har.

Sikkerhedskonsulenterne står centralt i arbejdet

I de senere år har koordinationen af indsatser i forhold til genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold i vidt omfang ligget hos det nationale korps af sikkerhedskonsulenter og i den relativt nye 'Koordinationsenhed mod genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold'. Der er også sket flere lovændringer, så det i dag fx er muligt at dømme forældre for genopdragelsesrejser, inddrage pas og dispensere fra bortfald af opholdstilladelse. Flere interviewpersoner fortæller, at disse ændringer har forbedret den tilgængelige hjælp og støtte og har bidraget til, at nogle genopdragelsesrejser forebygges eller forhindres. Samtidig kan kriminaliseringen dog også afholde nogle unge fra at søge hjælp, fordi de ikke ønsker at være årsag til, at forældre bliver fængslet eller udvist.

I arbejdet med opsporing og forebyggelse af genopdragelsesrejser såvel som med at hjælpe unge tilbage til Danmark og i arbejdet herefter spiller sikkerhed en central rolle. Det er dermed vigtigt, at alle medarbejdere, der involveres i dette arbejde, har en opmærksomhed herpå, da sikkerhedsbrister kan få alvorlige konsekvenser. Sårbarheder kan fx opstå, når sager skal håndteres på tværs af forskellige myndigheder, fx på tværs af kommune og politi. Andre udfordringer opstår, fordi medarbejdere med begrænset erfaring ikke søger rettidig hjælp fra mere specialiseret hold.

Et potentiale for forebyggelse af nogle ophold

Undersøgelsens empiri peger på, at nogle genopdragelsesrejser kan forebygges igennem en bedre socialfaglig indsats. Nogle cases (der dog til dels ligger nogle år tilbage) handler således om forløb, hvor myndighederne har været involveret forud for udrejsen, men hvor familien ikke har oplevet, at den socialfaglige indsats var tilstrækkelig. I sådanne tilfælde vil en bedre dialog med familierne og inddragelse af deres perspektiver i det socialfaglige arbejde potentielt kunne forhindre nogle genopdragelsesrejser i at finde sted. Der kan være et særligt potentiale i forhold til at arbejde forebyggende med udsatte og isolerede etniske minoritetsfamilier, hvor problemerne kan være betragtelige. Dette forebyggende arbejde udfordres dog af, at sådanne familier kan nære en stor mistro over for myndighederne.

På tværs af faggrupper fremhæves vigtigheden af at opbygge et tillidsforhold til både unge og forældre. Det kan gøre det muligt at adressere et problem i familien, som ellers kunne ende som en genopdragelsesrejse. Det kan også gøre det muligt at vejlede unge om, hvordan de selv bedst forholder sig til de problemer og den eventuelle frygt, de har i relation til emnet. Eksempelvis kan frontmedarbejdere med kontakt til elever i grundskolens ældste klasser med fordel have en opmærksomhed

på og spørge omsorgsfuldt, men vedholdende, ind til unge med dårlig trivsel, da genopdragelsesrejser i mange tilfælde synes at være knyttet til længerevarende, problematiske familieforhold og i en del tilfælde ser ud til at finde sted, når unge er 15-16 år gamle. Mulighederne for forebyggelse udfordres dog bl.a. af, at genopdragelsesrejser i mange tilfælde finder sted under dække af at være ferie eller familiebesøg. Ophold kan også ændre karakter undervejs og dermed være umulige at forudsige og forebygge.

Fakta om undersøgelsen

Undersøgelsen bygger på følgende kvalitative datagrundlag:

- Interviews med 41 fagpersoner
- Interviews med 5 hjemvendte borgere
- 40 sager fra RED Safehouses journalsystem
- 12 sager fra bl.a. kommuner, politiet og fra domsdata-basen.dk.

Undersøgelsen indeholder empiri fra i alt 68 unikke cases. Det drejer sig om 44 genopdragelsesrejser/ufrivillige udlandsophold og 24 cases, hvor man formoder, at sådanne ophold er blevet forhindret. Empirien stammer altovervejende fra kontakter med danske myndigheder. Undersøgelsens 68 cases er dermed ikke repræsentativt udvalgt, da en sådan repræsentativitet ikke har kunnet etableres. Der tages forbehold for, at sager, hvor myndighederne ikke indblandes, kan være systematisk anderledes.

Hovedresultater: Genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold – En kvalitativ undersøgelse
VIVE/2026
HR_303228